

Teaduseetika korraldus

Määrus kehtestatakse teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni korralduse seaduse § 7 lõike 5 alusel.

1. peatükk ÜLDSÄTTED

§ 1. Reguleerimisala

(1) Määrusega reguleeritakse teaduseetika korralduse alused, osapoolte ülesanded eetilise teadus- ja arendustegevuse tagamisel, teaduseetika komitee ning teaduseetika väärkäitumisjuhtumite menetlemise komisjoni moodustamine ja töökorraldus.

(2) Määrust kohaldatakse Eesti Vabariigi territooriumil läbiviidavale teadus- ja arendustegevusele.

§ 2. Mõisted

Käesolevas määruses kasutatakse mõisteid järgmises tähenduses:

1) inimuuring – teadusuuring, millesse kaasatakse inimesi või milles töödeldakse isikuandmeid või inimeselt pärinevat bioloogilist materjali uute teadmiste saamiseks, seniste teadmiste täiendamiseks või uudsel moel rakendamiseks;

2) teaduse hea tava – teaduskogukonna liikmete omavaheline kokkulepe, milles sõnastatakse teadustöö läbiviimist suunavad tegevuspõhimõtted, mida kõik teaduskogukonna liikmed ühiselt tunnustavad ja järgivad;

3) teaduseetika – eetika tegevuspõhimõtete järgimine teadus- ja arendustegevuses, mille eesmärk on tagada teadus- ja arendustegevuse usaldusväärus; teaduseetika hõlmab ausate ja kontrollitavate meetodite, heade tavade, reeglite, regulatsioonide ja juhendite järgimist teadus- ja arendustegevuse planeerimisel, läbiviimisel ja tulemuste avaldamisel; teaduseetika alla kuulub ka teadlaste kutse-eetika, mis hõlmab eetiliste normide ja väärtuste järgmist teadlase töös;

4) teaduseetika rikkumine – ebaetiline käitumine teadus- ja arendustegevuse planeerimisel, läbiviimisel või tulemuste avaldamisel, mis kahjustab teadustöö protsessi ja teadlaste usaldusväärust, rikkumiste alla kuuluvad tulemuste väljamõtlemine, võltsimine, loomevargus, uuritavaid inimesi või uurimisobjekte kahjustavad tegevused või teiste teaduseetika normide või teaduse hea tava põhimõtete vastu eksimine;

5) üldtunnustatud teaduseetika normid – üldine nimetus tegevuspõhimõtete, tavade, reeglite ja juhiste kohta, mis suunavad ja juhivad teadlaste tegevust uurimistöös läbiviimisel, teadlaste omavahelisi suhteid teaduskogukonnas ning teadlaste suhteid üldisemalt kogu ühiskonnaga, mis lepivad kokku ja sõnastatakse heas tavas või eetikakoodeksis.

2. peatükk OSAPOOOLTE ÕIGUSED, KOHUSTUSED JA ÜLESANDED TEADUSEETIKA RIIKLIKUS KORRALDUSES

§ 3. Teadus- ja arendustegevusega tegelev töötaja

Teadus- ja arendustegevuse ettevalmistamisel, läbiviimisel, tulemuste talletamisel ja esitlemisel järgib teadus- ja arendustegevusega tegelev töötaja piisava hoolsusega valdkonna üldtunnustatud teaduseetika norme ja teaduse hea tava.

§ 4. Teadus- ja arendustegevusega tegelev asutus või juriidiline isik

Teadus- ja arendustegevuse korraldamisel vastutab asutus või juriidiline isik teaduseetika normide ja teaduse hea tava järgimise eest.

§ 5. Teadus- ja arendusasutus, ülikool ja evalveeritud rakenduskõrgkool

(1) Teadus- ja arendusasutus, ülikool ja evalveeritud rakenduskõrgkool vastutab oma asutuse teadus- ja arendustegevuses valdkonna üldtunnustatud teaduseetika normide ja teaduse hea tava järgimise eest ning tagab oma asutuse töötajate teaduseetika ja teaduse hea tava alase pädevuse.

(2) Teadus- ja arendusasutus, ülikool ja evalveeritud rakenduskõrgkool kehtestab sisemise korra teadus- ja arendustegevuses valdkonna üldtunnustatud teaduseetika normide ning teaduse hea tava järgimise tagamiseks ning teaduseetika rikkumiskahtluste menetlemiseks.

(3) Teadus- ja arendusasutusel, ülikoolil ja evalveeritud rakenduskõrgkoolil on kohustus menetleda asutusesiseseid teaduseetika rikkumiskahtlusi:

- 1) moodustades selleks institutsionaalse komisjoni või menetleda juhtumit muus vormis, mis on asutusesiseses korras ette nähtud;
- 2) juhindudes menetluses valdkonna üldtunnustatud teaduseetika normidest ning teaduse heast tavast;
- 3) tagades, et menetlus on erapooletu, õiglane ja läbipaistev.

(4) Teadus- ja arendusasutusel, ülikoolil ja evalveeritud rakenduskõrgkoolil on kohustus teavitada teaduseetika väärkäitumisjuhtumite menetlemise komisjoni, kui teaduseetika rikkumiskahtlus on seotud kahe või enama asutusega, juhinduda komisjoni antud soovitustest ning teavitada komisjoni juhtumi lahendist.

(5) Teadus- ja arendusasutusel, ülikoolil ja evalveeritud rakenduskõrgkoolil on õigus taotleda teaduseetika rikkumiskahtluse menetlemist teaduseetika väärkäitumisjuhtumite menetlemise komisjonis, juhul kui asutuses ei ole võimalik tagada käesoleva määruse § 5 lõike 3 punktis 3 sätestatud.

(6) Teaduseetika väärkäitumisjuhtumi tuvastamisel on teadus- ja arendusasutusel, ülikoolil ja evalveeritud rakenduskõrgkoolil kohustus rikkumisest teavitada juhtumiga seotud osapooli ning kui asjakohane rahastatavat asutust ja riikliku teaduseetika väärkäitumisjuhtumite menetlemise komisjoni.

(7) Teadus- ja arendusasutusel, ülikoolil ja evalveeritud rakenduskõrgkoolil on õigus oma asutuses läbiviidavate inimuuringute eetilise hindamiseks:

- 1) moodustada iseseisvalt või koostöös teiste teadus- ja arendusasutuste, ülikoolide või evalveeritud rakenduskõrgkoolidega institutsionaalne eetikakomitee;
- 2) tellida inimuuringu eetilise hindamine teenusena teadus- ja arendusasutuse, ülikooli või evalveeritud rakenduskõrgkooli olemasolevalt institutsionaalselt eetikakomiteelt;
- 3) tellida inimuuringu eetilise hindamine teenusena teaduseetika komiteelt.

§ 6. Institutsionaalne eetikakomitee

(1) Institutsionaalne eetikakomitee on ühe või mitme teadus- ja arendusasutuse, ülikooli ja/või evalveeritud rakenduskõrgkooli loodud sõltumatu eetilist ja teaduslikku ekspertiisi omav eri

valdkonna ekspertidest koosnev kogu, mille asutamisel sätestatakse komitee ülesanded, liikmed ja töökord, mis

- 1) juhindub oma tegevuses asjakohastest õigusaktides, valdkonna üldtunnustatud teaduseetika normidest ning teaduse heast tavast;
- 2) esitab teaduseetika komiteele kord aastas statistilise ülevaate menetletud taotlustest ja otsustest;
- 3) täidab teisi talle õigusaktiga pandud ülesandeid.

(2) Institutsionaalse eetikakomitee moodustamisel määratakse, millistesse valdkondadesse kuuluvate inimuuringute hindamine on komitee pädevuses.

(3) Institutsionaalse eetikakomitee liige peab inimuuringu eetilise hindamisel deklareerima huvide konflikti puudumist, huvide konflikti olemasolul peab liige ennast taandama hindamisest.

(4) Institutsionaalne eetikakomitee langetab hindamisel oleva inimuuringu taotluse kohta ühe alljärgnevatest otsustest:

- 1) kooskõlastab inimuuringu läbiviimise taotluses toodud tingimustel;
- 2) teeb ettepaneku inimuuringu muutmiseks ning taotluse uuesti esitamiseks;
- 3) keeldub inimuuringu kooskõlastamisest taotluses toodud tingimustel.

(5) Institutsionaalse eetikakomitee otsus on taotlejale siduv, juhul kui eetikakomitee keeldub inimuuringu kooskõlastamisest, siis ei ole lubatud inimuuringut taotluses toodud tingimustel läbi viia.

§ 7. Teadus- ja arendustegevust rahastav asutus

(1) Teadus- ja arendustegevust rahastav asutus on kohustustatud rahastust saanud asutuselt nõudma teadus- ja arendustegevuse läbiviimisel valdkonna üldtunnustatud teaduseetika normide ning teaduse hea tava järgimist.

(2) Teadus- ja arendustegevust rahastaval asutusel on õigus rahastust saanud asutuselt küsida tõendust ning teostada rahastatud tegevuse üle järelevalvet, veendumaks, et teadus- ja arendustegevuse kavandamisel, läbiviimisel, tulemuste talletamisel ja esitlemisel on järgitud valdkonna üldtunnustatud teaduseetika norme ja teaduse hea tava.

(3) Teadus- ja arendustegevust rahastaval asutusel on õigus valdkonna üldtunnustatud teaduseetika normide või teaduse hea tava rikkumise tuvastamisel rahastust saanud asutuselt rahastus tagasi nõuda või rahastamine lõpetada.

§ 8. Teadus- ja arendustegevuse poliitika rakendusüksus

Teadus- ja arendustegevuse poliitika rakendusüksus täidab teaduseetika valdkonda edendava asutuse ülesandeid, mis:

- 1) moodustab teaduseetika komitee ning korraldab selle tegevust;
- 2) moodustab teaduseetika väärkäitumisjuhtumite menetlemise komisjoni ning korraldab selle tegevust;
- 3) vastutab teaduseetika valdkonna edendamise eest ning esindab Eestit teaduseetika alases rahvusvahelises koostöös;
- 4) vahendab teaduseetika alast informatsiooni ning nõustab asutusi teaduseetika küsimustes;
- 5) nõustab valdkonna eest vastutavat ministeeriumi teaduseetikat puudutavates küsimustes;
- 6) täitab teisi talle õigusaktiga pandud ülesandeid.

3. peatükk

TEADUSEETIKA KOMITEE MOODUSTAMINE JA TÖÖKORRALDUS

§ 9. Teaduseetika komitee

(1) Teaduseetika komitee on sõltumatu eri valdkonna teadlastest ja ekspertidest koosnev kogu, mille tegevuse eesmärk on anda hinnang teadus- ja arendustegevuse eetilisele kohta ning tagada uuritavate õiguste, ohutuse, heaolu ja väärkuse kaitse.

(2) Teaduseetika komitee juhindub oma tegevuses asjakohastest õigusaktidest, inimõiguste kaitset käsitlevatest deklaratsioonidest, valdkonna üldtunnustatud teaduseetika normidest, teaduse heast tavast ja muudest asjakohastest dokumentidest, leides tasakaalu uuritavate põhiõiguste kaitse ning teadus- ja arendustegevusest saadava kasu vahel ning konkureerivate printsiipide korral viib läbi asjakohase kaalutlemise.

§ 10. Teaduseetika komitee liikmete määramise kord

(1) Teaduseetika komitee moodustab teadus- ja arendustegevuse poliitika rakendusüksuse juhataja esimehe käskkirjaga, milles sätestatakse komitee liikmed, töökord ja liikmete tasustamise kord ning määratakse, milliste inimuuringu eetilise hindamise kuulub teaduseetika komitee pädevusse, kooskõlastades selle eelnevalt valdkonna eest vastutava ministriumiga.

(2) Teadus- ja arendustegevuse poliitika rakendusüksusel on õigus moodustada teaduseetika komitee valdkondlikke või regionaalseid alamkomiteesid.

(3) Teaduseetika komitee liikmeks saab nimetada oma valdkonna teaduseetika alase asjatundja, kellel on komitee liikme kohustuste täitmiseks vajalikud teadmised ning kelle senine tegevus on olnud vastavuses teaduseetika põhimõtetega.

(4) Teaduseetika komitee koosseisu kuulub vähemalt seitse liiget, kellest vähemalt üks on isikuandmete kaitse valdkonna asjatundja ja üks õiguslase haridusega ekspert.

(5) Teaduseetika komitee koosseisu nimetatud liikme volituste tähtaeg on viis aastat.

(6) Teaduseetika komitee liikme võib mõjuvatel põhjustel ennetähtaegselt tagasi kutsuda:

- 1) liikme enda soovil;
- 2) liige on jätnud oma kohustused eetikakomitees täitmata;
- 3) liige ei ole võimeline osalema eetikakomitee töös;
- 4) liige on eksinud teaduseetika normide või teaduse hea tava põhimõtete vastu.

(7) Teaduseetika komitee liige peab inimuuringu eetilise hindamisel deklareerima huvide konflikti puudumist, huvide konflikti olemasolul peab liige ennast taandama hindamisest.

§ 11. Inimuuringu taotluse esitamine ja menetlemine teaduseetika komitees

(1) Inimuuringu taotluse esitamise ja menetlemise korra kehtestab teadus- ja arendustegevuse poliitika rakendusüksus juhataja esimehe käskkirjaga, kooskõlastades selle eelnevalt valdkonna eest vastutava ministriumiga.

(2) Inimuuringu taotluse hindamise tasud kehtestab teadus- ja arendustegevuse poliitika rakendusüksuse ettepanekul valdkonna eest vastutav minister käskkirjaga.

- (3) Nõuetekohane inimuringu hindamise taotlus esitatakse Eesti Teadusinfosüsteemi kaudu.
- (4) Teadus- ja arendustegevuse poliitika rakendusüksus hindab viie tööpäeva jooksul taotluse vastavust nõuetele, puuduste korral tagastatakse taotlus esitajale, kellel on kümme tööpäeva aega puuduste kõrvaldamiseks.
- (5) Nõuetele vastava taotluse edastab teadus- ja arendustegevuse poliitika rakendusüksus teaduseetika komiteele hindamiseks. Otsus langetatakse 30 kalendripäeva jooksul.
- (6) Teaduseetika komiteel on õigus taotluste lahendamise tähtaega üksikjuhtumi keerukuse tõttu üks kord kuni 30 päeva võrra pikendada, teavitades sellest taotluse esitajat.
- (7) Teaduseetika komiteel on õigus taotluse menetlemine tagasi lükata, põhjendades taotlejale, miks kooskõlastus ei ole vajalik.
- (8) Teaduseetika komitee langetab menetlusse võetud taotluse kohta ühe alljärgnevatest otsustest ning esitab selle koos põhjendusega taotlejale:
- 1) kooskõlastab inimuringu läbiviimise taotluses toodud tingimustel;
  - 2) teeb ettepaneku inimuringu muutmiseks ning taotluse uuesti esitamiseks;
  - 3) keeldub inimuringu kooskõlastamisest taotluses toodud tingimustel.
- (9) Teaduseetika komitee otsus on taotlejale siduv, juhul kui teaduseetika komitee keeldub uuringu kooskõlastamisest, siis ei ole lubatud inimuringut taotluses toodud tingimustel läbi viia.
- (10) Teaduseetika komiteel on õigus uuringu läbiviimise perioodil, uuringu lõppedes või ennetähtaegsel lõpetamisel kontrollida taotluses toodud tingimuste täitmist.
- (11) Teaduseetika komitee teeb vähemalt üks kord aastas avalikult kättesaadavaks statistilise ülevaate teaduseetika komitees ning institutsionaalsetes eetikakomiteedes menetletud taotlustest ja otsustest.

4. peatükk

TEADUSEETIKA VÄÄRKÄITUMISJUHTUMITE MENETLEMISE KOMISJONI MOODUSTAMINE JA TÖÖKORRALDUS

§ 12. Teaduseetika väärkäitumisjuhtumite menetlemise komisjon

- (1) Teaduseetika väärkäitumisjuhtumite menetlemise komisjon on sõltumatu teaduseetika rikkumiskahtlustele ja vajadusel nende menetlustele hinnangut andev eri valdkondade teadlastest ja ekspertidest koosnev kogu, mille tegevuse eesmärk on tagada teadus- ja arendustegevuse vastavus teaduseetika normidele ning teaduse heale tavale.
- (2) Teaduseetika väärkäitumisjuhtumite menetlemise komisjon juhindub oma tegevuses asjakohastest õigusaktidest, valdkonna üldtunnustatud teaduseetika normidest, teaduse heast tavast ja muudest asjakohastest dokumentidest.

§ 13. Teaduseetika väärkäitumisjuhtumite menetlemise komisjoni liikmete määramise kord

(1) Teaduseetika väärkäitumisjuhtumite menetlemise komisjoni moodustab teadus- ja arendustegevuse poliitika rakendusüksus juhatase esimehe käskkirjaga, milles sätestatakse komisjoni liikmed, töökord ja liikmete tasustamise kord.

(2) Teaduseetika väärkäitumisjuhtumite menetlemise komisjoni liikmeks saab nimetada oma valdkonna teaduseetika alase asjatundja, kellel on komisjoni liikme kohustuste täitmiseks vajalikud teadmised ning kelle senine tegevus on olnud vastavuses teaduseetika põhimõtetega.

(3) Teaduseetika väärkäitumisjuhtumite menetlemise komisjoni koosseisu kuulub vähemalt viis liiget, komisjoni esimees on õigusosalase haridusega ekspert.

(4) Teaduseetika väärkäitumisjuhtumite menetlemise komisjoni koosseisu nimetatud liikme volituste tähtaeg on kolm aastat.

(5) Teaduseetika väärkäitumisjuhtumite menetlemise komisjoni liikme võib mõjuvatel põhjustel ennetähtaegselt tagasi kutsuda:

- 1) liikme enda soovil;
- 2) liige on jätnud oma kohustused komisjonis täitmata;
- 3) liige ei ole võimeline osalema komisjoni töös;
- 4) liige on eksinud teaduseetika normide või teaduse hea tava põhimõtete vastu.

§ 14. Teaduseetika rikkumiskahtluse menetlemise protsess

(1) Teaduseetika rikkumiskahtluste menetlemise taotluste ja apellatsioonide esitamise ja menetlemise korra kehtestab teadus- ja arendustegevuse poliitika rakendusüksus juhatase esimehe käskkirjaga, kooskõlastades selle eelnevalt valdkonna eest vastutava ministeeriumiga.

(2) Apellatsioonide ja taotluste menetlemise tasud kehtestab teadus- ja arendustegevuse poliitika rakendusüksuse ettepanekul valdkonna eest vastutav minister käskkirjaga.

(3) Teaduseetika väärkäitumisjuhtumite menetlemise komisjoni võib taotlusega pöörduda:

- 1) teadus- ja arendusasutus, ülikool ja evalveeritud rakendusõrgkool kui asutusesisene menetlus on läbi viidud ning mõni asjaosalistest ei nõustu otsusega ja asutus soovib juhtumile teist hinnangut;
- 2) teadus- ja arendusasutus, ülikool ja evalveeritud rakendusõrgkool, kui asutusesisest menetlust ei ole võimalik läbi viia, vastavalt käesoleva määruse § 5 lõikes 5 sätestatule;
- 3) teaduseetika väärkäitumisjuhtumi või rikkumiskahtluse osapool, kui asutusesisene menetlus on läbi viidud ning asjaosalisel on põhjendatud kahtlus asutusesisese menetluse erapooletuses ning hinnangu vastavuses teaduseetika põhimõtetele;
- 4) teadus- ja arendustegevust rahastav asutus või valdkonna eest vastutav ministeerium, kui asutusel on teaduseetika väärkäitumisjuhtumi esinemise osas põhjendatud kahtlus;
- 5) teaduseetika rikkumiskahtlusest teavitaja, kui asutusesisese teavitamise tulemusena ei ole menetlust alustatud ning kui teavitaja omab dokumenteeritud tõendusmaterjali juhtumi kohta.

(4) Kui teaduseetika väärkäitumisjuhtumite menetlemise komisjonile saab teaduseetika rikkumiskahtlus muul viisil teatavaks, kui käesoleva paragrahvi lõikes 3 on sätestatud, teavitab komisjon sellest asjassepuutuvat asutust. Kui asutus ei ole võimeline või ei soovi juhtumit menetleda, on komisjonil õigus iseseisvalt alustada vastava juhtumi menetlemist.

(5) Menetlemise algatamise taotlus koos juhtumi asjaolusid puudutavate dokumentidega esitatakse teaduseetika väärkäitumisjuhtumite menetlemise komisjonile teadus- ja arendustegevuse poliitika rakendusüksuse poolt määratud viisil.

(6) Teaduseetika väärkäitumisjuhtumite menetlemise komisjonil on õigus suunata teaduseetika rikkumiskahtluse menetlus tagasi asutusse, kohustada asutust algatama uut menetlust või põhjendatud juhtudel taotluse menetlemine tagasi lükata. Kui rikkumiskahtluse menetlus on suunatud asutusse, siis on asutusel kohustus menetluse lõppedes teavitada teaduseetika väärkäitumisjuhtumite menetlemise komisjoni menetluse tulemist.

(7) Menetlusse võetud taotluste kohta on teaduseetika väärkäitumisjuhtumite menetlemise komisjonil õigus seotud asutuselt ja osapooltelt nõuda juhtumiga seotud materjalide esitamist.

(8) Menetlusse võetud taotluse kohta kujundab teaduseetika väärkäitumisjuhtumite menetlemise komisjon 30 kalendripäeva jooksul seisukoha, milles:

- 1) annab hinnangu, kas teaduseetika väärkäitumisjuhtum leidis aset;
- 2) annab vajadusel hinnangu, kas asutusesisene menetlus oli erapooletu ja õiguspärane ning kooskõlas teaduse hea tava põhimõtetega;
- 3) annab osapooltele ja asutusele soovitusel, kuidas juhtum lahendada ning kuidas edaspidi sarnaseid juhtumeid ära hoida;
- 4) teeb avalikkusele kättesaadavaks üldistatud ülevaate menetletud juhtumist, arvestades isikuandmete kaitse põhimõtteid;
- 5) teeb vajadusel valdkonna eest vastutavale ministeeriumile või rahastavale asutusele ettepaneku järelevalve alustamiseks.

(9) Teaduseetika väärkäitumisjuhtumite menetlemise komisjonil on õigus taotluste lahendamise tähtaega üksikjuhtumi keerukuse tõttu üks kord kuni 30 päeva võrra pikendada, teavitades sellest taotluse esitajat.